

Del plaer i del turment de traduir¹

Carles Cardó

Ben mirat, la tasca de traduir és la més adient a la situació actual, tant de la nostra cultura com de la nostra llengua. Si ens decidim d'una vegada a matar tots els nostres cofoïsmes i a voler veure les coses tal com són, caldrà que convinguem que la nostra cultura és, en molts rams, incoativa i que la nostra llengua literària es troba només en camí de posseir l'instrument necessari per a l'expressió de tots els matisos de pensament i d'emoció. En camí ben orientat, certament; en camí molt avançat, sens dubte; però ens faria un gran mal de creure que el camí ja és acabat. No cal llegir les grans obres científiques i literàries que es produeixen en altres llengües; no cal ni llegir revistes: basta llegir diaris.

Això no ens ha de descoratjar. Ultra que totes les llengües i totes les cultures han passat per aquesta etapa, tenim el consol que aquesta situació peculiar de la nostra llengua ens permet el plaer difícil de la creació de formes i àdhuc de paraules. Deport perillós, és cert, però no cal tenir por: el temps garbella les pensades i destria el gra del boll amb un criteri de selecció difícilment superable. Si rellegiu obres d'escriptors nostres ben eminents, fins entre alguns de vius, hi trobareu un bon nombre de provatures caigudes de l'esment de tothom, al costat d'endevinacions reeixides.

De moltes ciències, principalment de les disciplines de l'esperit, ens manquen encara les grans obres fonamentals que creïn les formes de llenguatge amb què han d'expressar-se. Seria follia d'esperar l'aparició dels grans talents que han de produir-les per impuls original. Val més que aquestes grans ments, quan apareguin, es trobin ja el llenguatge preparat, si no volem que l'arduitat de la tasca i llurs insuficient vocació o preparació lingüística els condemnin a escriure o en un català rònc o en una llengua estrangera. Per a això, l'únic recurs és traduir. L'hora actual de Catalunya és, en gran mesura, l'hora de les traduccions. Les Fundacions fan, en aquest sentit, una gran tasca.

Però, a més, l'exercici de la traducció és utilíssim al traductor. Deixem de banda que les obres que es tradueixen solen ésser obres notables, i que la millor manera d'arribar a conèixer un llibre és traduir-lo bé: d'on, un augment con-

1. *La Veu de Catalunya*, 3 de juliol de 1936, p. 9.

siderable de cultura. Fixem-nos només en els guanys d'ordre literari i lingüístic. El traductor, si és consciencios i ha tingut traça a elegir l'obra a anostrear, n'ha de sortir amb un enriquiment molt notable dels seus recursos lingüístics.

La raó és òbvia. Escriure original és relativament fàcil. És dir el que es vol dir i es pot, i la resta s'abandona. I com que quasi sempre les idees són suggerides per les paraules, només les paraules ja posseïdes inspiraran temes a desenrotllar, i la llengua tindrà una creixença molt lenta. Un matís que no tingui la seva paraula o la seva expressió bona i feta en català difícilment s'acudirà a l'escriptor, i si se li acut, o farà una giragonsa elegant, o desistirà d'expressar-lo. L'escriptor és amo de dir el que vulgui i com vulgui. Així, el llenguatge de molts escriptors resta més aviat estancat dins una àrea reduïda de paraules i de construccions, sols paulatinament eixamplada per les lectures. I com que la majoria dels escriptors llegits produeixen pel mateix sistema, aviat s'esdevé que la llengua resta confinada a un petit vocabulari, enormement distant del de les llengües cultes que ens volten.

El traductor, per contra, si és honrat, no té aquesta llibertat de moviments. Ha de dir exactament allò que l'autor traduït diu en una llengua que té un instrumental expressiu molt més complet que la nostra. Sovint es troba amb paraules, amb frases, amb metàfores, que no tenen un equivalent dins el llenguatge sumari que circula pels diaris i pels llibres catalans que llegeix habitualment, i llavors l'honestedat més elemental veda tot recurs a la giragonsa, a l'afebliment, o a l'omissió, de la qual no seria estrany que s'haguessin donat casos. Llavors el traductor que té una consciència professional ha de remenar diccionaris, ha de llegir autors antics, ha d'escorcollar els recones de la seva memòria, ha d'escoltar i, si cal, consultar la gent del poble, i en últim recurs, si posseeix el geni de l'idioma, ha de temptar l'aventura de la invenció.

Aquesta gimnàstica intel·lectual practicada durant uns quants anys, dóna a l'escriptor una agilitat, un coneixement de la llengua, un aprofundiment dels seus sistemes d'expressió, una esma per trobar solucions, que no adquiriria mai si només escrivia original.

I encara, el tracte assidu amb grans escriptors, amb autors que construeixen bé, que s'expressen sense entortolligaments, sense caigudes d'estil, sense incorreccions ni concessions a la barbàrie, forma un gust i crea uns hàbits de dignitat expressiva que es troben a mancar massa vegades entre nosaltres.

Per molts conceptes, crec que l'exercici de traduir bons autors és necessari. Ho és per a l'enriquiment de la llengua i de la cultura, ho és per a la formació del sentit de la correcció i de la dignitat literària, ho és per a l'adquisició de l'agilitat i de l'esma dins el camp teòricament il·limitat de les possibilitats expressives del català, ho és per a la preparació de l'instrument de què hauran de servir-se els homes de ciència venidors. Traduir és un turment, o un seguit de turments, perquè els problemes, quasi sempre insolubles a primera vista, es presenten ratlla per ratlla. I és un turment ingloriós.

Ingloriós, però no mancat d'altres recompenses més altes. El goig de l'esperit cada vegada que s'ha trobat una solució encertada, o que s'ha enriquit amb un nou instrument la potència expressiva de la llengua, és un goig regi entre els regis.